

СОЦІОНІЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті автором розглядається "соціонічний підхід" у системі підготовки майбутнього соціального педагога, дається його визначення й трактується, як тип інноваційного напрямку в соціально-педагогічній сфері.

Ключові слова: соціоніка, соціонічний підхід, соціонічний тип.

Сучасний етап розвитку суспільства ставить перед системою освіти завдання підвищення якості професійної підготовки фахівців. Предметом наукової рефлексії автора статті є використання соціонічного підходу та його роль і значення в системі підготовки майбутнього соціального педагога.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючими вимогами, що ставляться до сучасних фахівців (педагогів, соціальних педагогів, психологів). Вимоги зумовлюють необхідність реформування вищої освіти в напрямку розвитку специфічних особистісних якостей майбутнього фахівця. Зміни, які відбуваються сьогодні в суспільстві, істотно впливають на характер соціальних відносин. Насамперед змінюється стереотип цих відносин у тих груп населення, благополуччя яких в умовах переходу до ринку перебуває в прямій залежності від держави. У таких умовах погіршується становище пенсіонерів, інвалідів, багатодітних родин, дітей з відхиленнями від норм поведінки й т. ін., істотного значення набуває соціальний захист цих категорій населення й у зв'язку із цим зростає роль усіх соціальних інститутів, від яких залежить рівень соціального благополуччя цих категорій населення. Для створення постійно функціонуючої, соціально спрямованої системи роботи з цими верствами населення потрібне істотне переосмислення, уточнення й доповнення теорії й методики процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів. Особливо мають потребу уточнення зміст, форми й методи організації процесу навчання майбутніх соціальних педагогів використанню соціонічного підходу, зокрема соціоніки, у своїй професійній діяльності.

Сьогоднішній стан системи вищої професійної освіти в соціально-педагогічній сфері можна схарактеризувати як стан спрямованого пошуку нових рішень назрілих проблем у суспільстві й застосування на практиці інноваційних підходів, що зарекомендували себе, як свідчить вітчизняний досвід роботи і досвід інших розвинених країн. Отже, можна стверджувати що успішність, таких соціонічних видів діяльності, якою зокрема є професійна діяльність соціального педагога, визначається не тільки власно професійними знаннями і навичками, скільки вміннями реалізовувати ці ресурси у своїй праці за рахунок розвитку таких специфічних здібностей як вміння застосовувати соціонічний підхід у професійній діяльності та використовувати у практичній діяльності, що є, на нашу думку, відповідними професійно-значимими якостями особистості – майбутнього соціального педагога.

Багатьма дослідниками – класиками соціоніки (А. Аугустінавічют, А.В. Букалова, В.В. Гуленком, В.Д. Єрмаком, Н.Н. Медведєвим, Г.Р. Рейніном, Г.А. Шульманом та іншими) визначено основні поняття соціонічної науки, висвітлено її найважливіші проблеми і методи, дається визначення базових теоретичних основ. Сучасними дослідниками соціоніки (В.Н. Антошкіним, Л.А. Бесковою, І.Ю. Літвінєнком, Т.Н. Прокоф'євою, В.А. Стукасом, А.П. Тихоновим, Є.А. Удаловою) висвітлено узагальнена панорама наукових напрямів і соціонічних шкіл, дається визначення альтернативних трактовок і уявлень про загальну соціоніку та її використання на практиці. Саме науковий інтерес до використання соціонічного підходу в системі підготовки майбутніх соціальних педагогів здобуває особливого значення у зв'язку із все зростаючим стрессогеним характером соціально-освітньої діяльності (В.В. Гуленко й В.П. Тищенко), зумовленим ламанням сформованих стереотипів, соціальним замовленням на виховання й різні види соціальної підтримки молодого покоління з урахуванням нових стратегій розвитку суспільства.

Вивчення цієї проблематики спирається на психологічні праці Б. Г. Ананьєва, Г. Артинюк, І. В. Волкова, М. К. Кабардова, О. М. Леонтьєва, В. Мерліна, Л.С. Рубінштейна, Б. М. Теплова та ін., методичні дослідження (Н. В. Баграмової, Д. Н. Богоявленського, Т. К. Донської, Д. Девідсона й О. Д. Мітрофанової, Н. А. Ліпницької, Н. А. Лобко-Лобановської, Н. О. Менчинської, Є. І. Пассова, Л.І. Харченкової й ін.). Ними було теоретично доведено й експериментально підтверджено, що орієнтація навчання на індивідуально-психологічні, вікові особливості особистості учнів, урахування їхніх соціально-статусних характеристик, індивідуальних мотивів і ціннісних настанов при відборі прийомів і способів презентації навчального матеріалу, організації навчальних мікрогруп є ефективним засобом створення позитивної мотивації, сприяє максимальному розкриттю їхнього особистісного потенціалу.

Останнім часом з'явилося невелике число публікацій, що розкривають різні шляхи й способи впровадження педагогічної соціоніки в освітні установи (В.І.Андрєєв, В.В.Гуленко, М. Лобанова, Т. Меньшова, С.І. Небикова, А.А. Овчаров, Є.А. Румянцева, Л.В.Тіхонова, В.П.Тищенко, В.К. Федорова й ін.). у роботах цих авторів ми знаходимо розгляд питань значимості педагогічної соціоніки в комплектуванні навчальних груп з урахуванням інтертипних відносин, але все це лише перші дослідження й представлені явно недостатньо, щоб говорити про широке використання цієї науки в освітній практиці. Відсутні навчально-методичні посібники диференційно-дignостико-навчального профілю, що явно свідчить про недостатню увагу, що приділяється дослідниками – соціонами, цій проблематиці й зумовлює наявність прогалини в підготовці (відсутня у державному освітньому стандарті спеціальна дисципліна) студентів соціально-орієнтованих професій.

У зв'язку з цими обставинами, дослідження присвячено виявленню можливостей використання соціоніки в системі вищої освіти, зокрема використання соціонічного підходу в підготовці майбутніх соціальних педагогів, його роль у професійному й особистісному розвитку фахівця соціально-педагогічній сфері уявляється актуальною науковою проблемою, що має концептуальне й навчально-прикладне значення. Отже, аналіз наукової літератури з

проблеми дослідження засвідчив, що можливості соціоніки як науки науковцями досліджуються лише в напрямку використання її у дидактиці. Жодної роботи використання можливостей соціонічного підходу в практичній діяльності соціального педагога не було знайдено.

Мета дослідження передбачає використання соціонічного підходу і обґрунтування його можливостей у підготовці майбутніх соціальних педагогів. Вивчення психолого-педагогічних передумов використання соціоніки в соціально-педагогічній діяльності та теоретичне обґрунтування соціонічного підходу й практичній діяльності соціального педагога.

На сучасному етапі розвитку системи освіти на перший план висувається створення оптимальних умов для становлення особистості кожної дитини відповідно до особливостей їх психічного і фізичного розвитку, індивідуальних можливостей, здібностей, вважають фахівці педагогі [5, с. 152]. Потреба в освоєнні сучасних потоків інформації диктує необхідність враховувати в процесі навчання, виховання особові особливості учня, насамперед його індивідуальну манеру вибудовувати функцію цілевизначення. Тільки наявність подібного роду інструментарію дозволить здійснити достовірно індивідуальний підхід до кожного учня з урахуванням його індивідуального розвитку, індивідуальної манери цілевизначення [5, с.152]

Отже, підготовка майбутніх соціальних педагогів до використання соціонічного підходу у професійній діяльності дає їм можливість на практиці враховувати індивідуальні розходження між дітьми, що є важливим ресурсом ефективності соціально-виховної діяльності, про що свідчать дослідження педагогів і психологів (С.Л.Рубінштейн, Л.В.Виготський, П.Я. Гальперін, О.О.Леонтєв, Ю.К.Бабанський, М.А. Холодна й ін.). Знання соціоніки дозволить майбутнім соціальним педагогам більш ефективно організувати керування колективом, групою (учнів, школярів, дітей, педагогів). Це дасть змогу їм цілеспрямовано створювати резонансні колективи, наукової, гуманітарної, соціальної, технологічної й іншої спрямованості залежно від поставленого завдання. Суспільство зацікавлено в розвитку кожного типу особи і в їх успішних комунікаціях один з одним. Розвиток кожного є умовою розвитку для всіх [3 с.12]. Педагогам, які не володіють знаннями соціоніки, радять через знання соціальних норм і вольовими зусиллями самоконтролю корегувати власну поведінку. Це людині вдається, але дуже великими зусиллями чи тільки тимчасово і ситуативно, а у стресових ситуаціях самоконтроль знову втрачається і людина не "владна над собою", діє спонтанно. Такі спонтанні некеровані свідомо дії залежать від проявів соціонічного типу. Знаючи реакції власної психіки за соціонічним типом, можна передбачати свої дії в тих чи тих ситуаціях, знати, як діятимуть інші, знаючи їх соціонічні типи. Якщо реалізувати себе за сильними якостями, відпадає необхідність у самоконтролі, людина діє природно, вільна у власних проявах, впевнена і задоволена собою і життям, тому що людина буде вміти обирати сприятливе оточення та напрям діяльності. Такі люди й іншими сприймаються позитивно[4]. Індивідуальний досвід при суспільних взаємодіях має нашарування окремих рис характеру, але є незмінним сприйняття і оцінення внутрішнього та зовнішнього світу, дане від народження. Звичайно, протягом життя людина змінюється - змінюються її звички, поведінка, інтереси, одним словом, характер стає іншим. Але змінюється характер, а не соціонічний тип. Виховання може надавати типу деяких особливостей, послаблювати або підсилювати певні риси, при неправильному підборі методів виховання та розвитку навіть викривляти вроджену сутність людини, та примушувати проявляти слабкі сторони, які мають негативний вигляд у несприятливих обставинах. Через **виховання та навчання можна дати можливість розкритися типу або пригнітити його, але змінити тип неможливо.**

Соціоніка ж показує стрижень психіки окремої людини, як вроджений і незмінний протягом життя. Варто лише визначити її соціонічний тип і напевне можна мати реальне бачення внутрішнього світу, всіх особливостей кожної окремої людини. Це **крок назустріч до людини реальної**, природної, а не намагання втиснути людину у штучно визначенні стандарти та норми. Процес виховання відбувається через аудіовізуальну взаємодію вихователя й вихованця, тобто при спілкуванні і наслідуванні особистого прикладу. І справедливо звучить твердження: "Тільки особистість може виховати особистість". На жаль, дуже мало у школах й інших виховних закладах справжніх педагогів. Для покращення навчально-виховного процесу потрібно розробити методику тестування майбутніх педагогів. За результатами тестів повинні відбиратися на навчання у педагогічних закладах тільки ті, хто дійсно має хист до педагогічної діяльності.

Визначаючи соціонічні типи абітурієнтів, можна без тестів виявляти, чи зможе людина реалізувати себе на педагогічній ниві, чи їй краще обрати іншу професію. Адже основними психічними ознаками педагога повинні бути ті, які відповідають певному предмету, та екстраверсія, що дозволяє людині природно, невимушено, без особливих зусиль тримати в полі зору колектив і впливати на нього. А людина, яка має від природи розвинену етику, тонко відчуває душу іншої, вміло керує емоціями, як своїми, так емоційним станом інших людей. До етичних завжди тягнуться. Тому екстравертів етиків варто просувати на посади директорів. А екстравертів логіків - ставити адміністраторами – господарниками [4].

Знання особливостей типових проявів (стилю діяльності), законів їх взаємодії дозволить соціальному педагогові повному підійти до розуміння поведінки дитини в певній ситуації і в конкретному оточенні. Це дозволить зробити конструктивний і довготривалий прогноз взаємин в різних колективах, групах, сім'ї. Розуміючи себе і навколишніх людей, ми дістаємо можливість правильніше будувати з ними стосунки, вчасно коректувати свою поведінку, не доводячи до конфлікту або ж з найменшими втратами виходячи з нього.

За допомогою уміння діагностувати тип, соціальний педагог отримує технологічну зручність в подальшій роботі, оскільки знання соціотипа і його варіанту (підтипу) відразу ж дає величезний об'єм інформації про дитину: сильні і слабкі сторони його особи, особливості міжособових стосунків, як його краще навчати і виховувати, в яких сферах діяльності він ефективний, і так далі. Визначення типу особистості – це потужний засіб, за допомогою якого можна зробити стиль і метод виховання позитивнішим. Зрозумівши тип особистості, ми можемо відноситися до особливостей характеру дитини як до коштовного надбання, а не як до тягаря. Засоби і матеріали, які отримає соціальний педагог, визначивши тип дитини, допоможуть батькам, вчителям почати передбачати поведінку дитини, і завчасно уникати

багатьох конфліктів, а не просто реагувати на них і бути їх полоненими. Соціальний педагог за допомогою знань про соціотип дитини, зможе допомогти батькам, вчителям, отримувати інформацію про відмінності між своїм типом і типом дитини, щоб уникнути звичайних джерел конфліктів, відчувши меншу напругу, стрес і почуття провини.

За визначенням Е.В. Олькової, Е.А. Удалової, соціонічний підхід – сприяє розумінню, що люди не бувають і не можуть бути однаковими, і що відмінності між ними – це не відхилення від ідеалу. Люди мають бути різними, щоб зрозуміти і відчувати всі грані цього світу і бути успішними в ньому [Зс.46].

Висновки. Знання соціонічних типів учнів суттєво допоможе соціальним педагогам, практичним психологам загальноосвітніх шкіл у роботі з ними, тому що це є базою, відправною точкою у виявленні причин неадекватної поведінки, складнощів соціалізації, проблем особистості і колективу; на основі знання соціонічного типу можна розв'язати всі інші психологічні проблеми. Тому для користі учнів, підвищення професіоналізму соціальних педагогів, якості їхньої роботи, варто серйозно підійти до вивчення законів соціоніки та застосування соціонічного підходу в професійній діяльності. При цьому соціальний педагог матиме можливість відстежувати й аналізувати, як проявляються властивості психіки, і які закономірно закладені природою і проявляються в кожній людині однозначно залежно від соціонічного типу. А їхні спостереження за поведінкою учнів дадуть неоцінений внесок у розвиток практичної соціоніки і соціальної педагогіки, приведуть у подальшому до продуктивного синтезу цих наук і тим самим до позитивних зрушень у розвитку людської особистості й суспільства. Отже, ця робота показує необхідність визначення соціонічного типу людини, для досягнення нею гармонії у суспільстві: в сім'ї, школі, трудових колективах дітей. Це дасть реальну можливість підвищити якість навчального та виховного процесу за рахунок індивідуального підходу до учнів. Відчуття комфортних стосунків у таких класах призведе до природної самоорганізації шкільних колективів у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошкин В.Н. Педагогическая соционика: Учеб. пособие / В.Н. Антошкин – Новосибирск: Сиб. Унив. Изд-во, 2008 – 216 с.
2. Гуленко В.В. Гуманитарная соционика. – М.: Чёрная белка, 2009. – 344 с.
3. Олькова Е.В., Удалова Е.А. Что такое соционика, или Ваш шанс начать жить по-настоящему. – Москва, 2008. – 188 с.
4. Проект "Соціонічна діагностика учнів (виявлення вродженого потенціалу, сильних і слабких сторін, вроджених схильностей до певних предметів і профорієнтація). Розкриття закономірних стосунків між учнями та між учнем і вчителем" [http:// www.socion. com.ua/socionica/pedagogics/107-pedagogika.html](http://www.socion.com.ua/socionica/pedagogics/107-pedagogika.html).
5. Соционика для профессионалов. Соционические технологии в педагогике и управлении персоналом. Составит. Т.Н. Прокофьева, В. Г. Прокофьев, А.С. Девяткин. – М.: Изд. "Алмаз", 2008. – 323 с.